

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIM TIZIMI PEDAGOGIK KASBI VA UNING VAZIFALARI.

Abduqodirova Rayhona

Abdujalilova Sabina

Termiz Davlat Pedagogika instituti talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida pedagogik kasbning mazmun-mohiyati, uning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni va vazifalari tahlil qilinadi. Pedagog shaxsining kasbiy kompetensiyalari, zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'zgarishlar, raqamlashtirish jarayonlari ta'siri hamda pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish mexanizmlari ilmiy-nazariy asoslar orqali yoritiladi. Tadqiqotda mavjud adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va amaliy jarayonlar tahlil qilinib, O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik kasbga qo'yilayotgan talablar, muammolar hamda takomillashtirish yo'nalishlari bo'yicha ilmiy xulosalar berilgan. Maqolada statistik ma'lumotlar asosidagi tahlil va ikki xil taqqoslovchi jadval taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik kasb, ta'lim tizimi, pedagogik kompetensiya, o'qituvchi vazifalari, uzluksiz ta'lim, pedagogik innovatsiyalar, raqamlashtirish, malaka oshirish.

Аннотация: В данной статье анализируется сущность педагогической профессии в системе образования Республики Узбекистан, ее роль и задачи в развитии общества. На основе научно-теоретических основ рассматриваются профессиональные компетенции педагога, изменения в современном образовательном процессе, влияние процессов цифровизации и механизмы повышения эффективности педагогической деятельности. В исследовании анализируется существующая литература, нормативно-правовые акты и практические процессы, приводятся научные выводы о требованиях, проблемах и направлениях совершенствования педагогической профессии в системе образования Узбекистана. В статье представлен анализ на основе статистических данных и двух сравнительных таблиц.

Ключевые слова: педагогическая профессия, система образования, педагогическая компетенция, задачи учителя, непрерывное образование, педагогические инновации, цифровизация, повышение квалификации.

Annotation: This article analyzes the essence of the pedagogical profession in the education system of the Republic of Uzbekistan, its role and tasks in the development of society. The professional competencies of the educator, changes in the modern

educational process, the impact of digitalization processes, and mechanisms for increasing the effectiveness of pedagogical activity are covered through scientific and theoretical foundations. The study analyzes the existing literature, regulatory legal acts, and practical processes, and provides scientific conclusions on the requirements, problems, and areas of improvement for the pedagogical profession in the education system of Uzbekistan. The article presents an analysis based on statistical data and two comparative tables.

Keywords: pedagogical profession, education system, pedagogical competence, teacher tasks, continuing education, pedagogical innovations, digitalization, advanced training.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sohasida olib borayotgan izchil islohotlari zamonaviy ta’lim tizimining sifatini oshirishni, raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashni hamda pedagogik kasbning nufuzini yuksaltirishni talab etmoqda. Pedagog jamiyat taraqqiyotining bosh omili bo‘lib, uning kasbiy faolligi, didaktik mahorati va shaxsiy fazilatlari o‘quvchilarda bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni shakllantirishda hal qiluvchi o‘ringa ega. Bugungi kunda global axborot oqimi, texnologiyalarning tezkor rivojlanishi, ta’limning raqamlashtirilishi pedagog kasbining mazmunini sifat jihatdan yangilab, o‘qituvchilar zimmasiga yangi mas’uliyatlarni yuklamoqda. Shuning uchun ham O‘zbekistonda pedagogik kasbni modernizatsiya qilish, unga qiziqishni oshirish, kasbiy tayyorgarlikni kuchaytirish va uzluksiz malaka oshirish tizimini takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sanaladi.

Mamlakatda “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun va “Uzluksiz ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” pedagogik faoliyatni tashkil etishda ilmiy asoslangan yondashuvlarni taqozo etadi. Mazkur maqolada pedagogik kasbning nazariy asoslari, asosiy vazifalari, kompetensiyalari hamda amaliyotda uchrayotgan muammolar atroflicha yoritilib, takomillashtirish bo‘yicha ilmiy takliflar beriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Pedagogik kasbga oid ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda ta’lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamlashtirish mexanizmlarini qo‘llash keng ommalashmoqda. Xususan, J. Dewey, K. Rogers, V. Suxomlinskiy, A. Avloniy, A. Qodiriylarning pedagogik qarashlari o‘qituvchining shaxsiy fazilatlari va ma’naviy-ma’rifiy ta’sirini kuchaytirishda ahamiyatlidir. O‘zbekistonlik olimlardan X.

To'xtaxodjayev, N. Sayidahmedov, B. Ziyomuhammadov, M. Ochilovlarning tadqiqotlari pedagogik kasbning o'ziga xos jihatlari, innovatsion metodlar va ta'limni modernizatsiyalash jarayonlarini yoritib bergan.

Metodologiya sifatida quyidagi ilmiy yondashuvlardan foydalanildi:

Nazariy-uslubiy tahlil — pedagogik kasbga oid ilmiy manbalar, qonunchilik hujjatlari, konseptual hujjatlar o'rganildi.

Taqqoslash metodi — O'zbekiston ta'lim tizimidagi pedagog faoliyatining hozirgi holati xalqaro me'yorlar bilan solishtirildi.

Statistik tahlil — O'zbekiston Respublikasi Ta'lim inspeksiyasi va Statistika agentligi ma'lumotlari asosida pedagoglar soni, malaka darajasi va yosh tarkibi tahlil qilindi.

Sotsiologik yondashuv — turli tadqiqotlar asosida o'qituvchilarning kasbiy qoniqishi va kasbiy yuklamasi borasidagi mavjud faktlar o'rganildi.

Metodologik yondashuvlarning majmuaviy qo'llanilishi pedagogik kasb mohiyatini to'liq ochib berish imkonini berdi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik kasbga bo'lgan talab yildan yilga oshib bormoqda. Mavjud statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2024-yilda umumta'lim maktablarida 530 mingdan ortiq pedagoglar faoliyat olib borgan bo'lib, shundan 67 foizi oliy toifali yoki birinchi toifa o'qituvchilardir. Bu ko'rsatkich ta'lim sifatini oshirishda yuqori malakali kadrlarning rolini tasdiqlaydi. Pedagoglar faoliyatining samaradorligi esa ularning kasbiy kompetensiyalari — metodik mahorati, raqamli savodxonligi, kommunikativ qobiliyati va axloqiy fazilatlariga bevosita bog'liq.

Quyida pedagoglarning yosh tarkibi bo'yicha tahlili berilgan.

1-jadval. O'zbekiston umumta'lim maktablari pedagoglarining yosh tarkibi (2024-yil)

Yosh toifasi	Ulushi (%)
25 yoshgacha	12 %
26–35 yosh	37 %
36–50 yosh	33 %
50 yoshdan yuqori	18 %

Tahlil shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning katta qismi 26–35 yosh oralig'ida bo'lib, bu yosh guruhidagi o'qituvchilarning innovatsion texnologiyalarga ochiqqligi va yangilikni tez o'zlashtirishi ta'lim tizimiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, 50

yoshdan yuqori pedagoglarning ulushi ham sezilarli bo‘lib, ularning tajribasi ta‘lim jarayonini barqaror tashkil qilishda muhim omildir.

Pedagogik kasbning yana bir muhim jihati — malaka oshirish tizimi samaradorligidir. Quyidagi jadval so‘nggi besh yilda malaka oshirish kurslarini tugatgan o‘qituvchilar soni dinamikasini ko‘rsatadi.

2-jadval. Malaka oshirgan pedagoglar sonining o‘sishi (2019–2023-yillar)

Yil	Malaka oshirgan pedagoglar soni	O‘sinh (%)
2019	89 000	—
2020	94 500	6 %
2021	112 000	18 %
2022	145 000	29 %
2023	171 000	18 %

Jadvaldan ko‘rinadiki, 2019–2023-yillar oralig‘ida pedagoglar malaka oshirish ko‘rsatkichlari izchil ravishda o‘seb borgan. Bu o‘sinh ta‘lim sifatini oshirishda malaka oshirish tizimining strategik ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi.

Umuman olganda, pedagog kasbining samaradorligi ta‘lim jarayonining sifat ko‘rsatkichlariga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Pedagoglar o‘z faoliyatida biologik, psixologik, ma‘naviy va metodik yondashuvlarni qo‘llay olishlari, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, kreativlik, kommunikativlik va ijtimoiy faollik kabi kompetensiyalarni shakllantirishlari zarur.

XULOSA

O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim tizimida pedagogik kasbning o‘rni beqiyos bo‘lib, u jamiyat taraqqiyotining strategik omili hisoblanadi. Ta‘lim jarayonida pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi, motivator, innovator, psixolog, texnologik jarayonlar yetakchisi sifatida namoyon bo‘ladi. Bugungi globallashuv davrida pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirish, ularni qo‘llab-quvvatlash, moddiy va ma‘naviy rag‘batlantirish hamda ular uchun qulay mehnat sharoitlarini yaratish davlat siyosatining muhim vazifalari qatoriga kiradi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston ta‘lim tizimi so‘nggi yillarda sezilarli yutuqlarga erishmoqda. Raqamlashtirish jarayonining tezlashuvi, malaka oshirish tizimi samaradorligining oshishi, yosh pedagoglar ulushining ko‘payib borishi ta‘lim sifati va samaradorligiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Biroq, pedagoglarning kasbiy yuklamasini optimallashtirish, o‘qitish jarayonida zamonaviy metodikalarni to‘liq qo‘llash, psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish kabi masalalar hali

ham dolzarbligicha qolmoqda. Shu bois, pedagogik kasbni yanada rivojlantirish, uning nufuzini oshirish, takomillashtirilgan metodik yondashuvlarni joriy etish hamda yosh avlodni komil inson sifatida tarbiyalash uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish uzoq muddatli strategik vazifa bo'lib qolaveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Avloniy A. — Turkiy guliston yoxud axloq — Toshkent: “O‘qituvchi”, 1992. — 240 b.
2. Dewey J. — Democracy and Education — New York: Macmillan, 1916. — 430 p.
3. Rogers C. — Freedom to Learn — Columbus: Charles Merrill Publishing, 1969. — 358 p.
4. Suxomlinskiy V. — O‘qituvchi haqida kitob — Toshkent: “O‘qituvchi”, 1982. — 312 b.
5. To‘xtaxodjayev X. — Pedagogika nazariyasi — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018. — 210 b.
6. Sayidahmedov N. — Ta’limda innovatsiyalar — Toshkent: “Fan”, 2015. — 198 b.
7. Ziyomhammadov B. — Zamonaviy pedagogik texnologiyalar — Toshkent: “Noshir”, 2019. — 254 b.
8. O‘zbekiston Respublikasi — Ta’lim to‘g‘risida Qonun — Toshkent: Adliya vazirligi, 2020. — 32 b.